

ceğine dair genel bir inancının olması öğrenilmiş güçlülüğün bileşenlerini oluşturmaktadır. Bireyde bunun yüksek olması, dağarında tür başa çıkma ve öz - kontrol becerilerinin uygun biçimde bulunduğu anlamına gelmektedir. Böylece, bu özelliklere sahip bir birey, strese başa çıkmada bu donanımı sayesinde stresörlerden daha az etkilenebilmekte ve daha az psikolojik sorunlar yaşayabilmektedir.

Başa çıkma stratejileri ile psikopatoloji arasındaki ilişkilerin incelenmesi de geniş bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu çalışmalardan bazılarında, spesifik bazı başa çıkma davranışlarıyla psikolojik yönden belirtili olma arasında pozitif ilişkiler gösterilmiştir (Coyne, Aldwin ve Lazarus, 1981; Folkman, Lazarus, Gruen ve DeLongis, 1986; Damis, 1988; Hovanitz ve Kozora, 1989; Rhode ve ark., 1990). Genel olarak, duyguya odaklanma, kaçınma, hayal kurma, destek arama ve yüzyüze gelme (confrontative) türü başa çıkmalar psikopatolojik belirtilerle pozitif ilişki göstermekte ya da depresifler gibi bazı psikopatolojik gruplarca daha sıkı kullanılmaktadır. Buna karşı, probleme odaklanan ve olumluya yönelen türden stratejilerin kullanımı, belirtilerin daha az olmasıyla ilişkili (Jampol, 1989) ve depresyonun tekrarını önleyici (Swindle, Cronkite ve Moos, 1989) bulunmaktadır.

Öğrenilmiş güçlülükle psikopatoloji ilişkisini doğrudan inceleyen araştırmalara henüz rastlanmamakla birlikte dolaylı bir takım ilişkiler gösterilmektedir. Örneğin, zorlanma (distress) yaşantılarıyla karakterize A Tipi kişilerde öğrenilmiş güçlülüklerinin düşük olduğu bildirilmiştir (Heilbrun ve Friedberg, 1988). Bunun gibi, üniversite öğrencilerinden aşırı içki kullananların öğrenilmiş güçlülüklerinin düşük olduğu bulunmuştur (Carey, Carey Carnrike ve Meisler, 1990). Depresyon ve öz - saygıda mükemmeliyetçilik ve öğrenilmiş güçlülüğün rolüne odaklanan bir çalışmada da, öğrenilmiş güçlülükteki düşüklüğün, uyumsuzluğun anlamlı yordayıcılarından biri olduğu bildirilmiştir (Flett, Hewitt, Blankstein ve O'Brien, 1991).

Kontrol odağı boyutunda zıt uçlarda yer alan kişilerin başa çıkma tepkileri arasında da farklar bulunmaktadır. Genel olarak iç kontrol odak-

larının problemi çözmeye yönelik başa çıkma stratejilerini tercih ettikleri; oysa dış kontrol odaklıların duyguya odaklanan ve yatıştırıcı türden başa çıkmalarının olduğu bildirilmektedir (Anderson, 1977; Tanck ve Robbins, 1979; Fleming, Baum ve Singer, 1984; Silver, 1988). Rotter (1982)'de, iç kontrol odağı inancının uyumlu başa çıkma tepkileriyle bağlantılı olduğunu yazmıştır (Sözkonusu ilişkilerin incelendiği araştırmaların geniş bir taramasının yapıldığı gözden geçirme için Bkz.: Dağ, 1990).

Yukarıda özetlenen araştırmalarda da görüldüğü gibi, genel olarak dış kontrol odağı inancı ve öğrenilmiş güçlülükteki düşüklük ile psikopatoloji pozitif ilişkili bulunmakta, içseller ve dışsalların da farklı başa çıkma davranışlarının olabildiği gözlenmektedir.

Bu araştırmanın amacı, kontrol odağı ve öğrenilmiş güçlülüğün psikopatolojiyle ilişkisinin birarada incelenmesidir. Sözkonusu bu üç değişkenin ilişkisini birarada inceleyen bir araştırmaya ulaşılabilen literatürde rastlanmamıştır ve son yıllarda popüler olan bu araştırma alanını ülkemize de yansıtma isteği bu araştırmanın güdüleyicileri olmuştur. Böylece, kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji değişkenlerinin ilişkileri ve ilk iki değişkenin üçüncüsünü yordamada etkili olup olmayacakları bu araştırmanın sorusunu oluşturmuştur.

YÖNTEM

Denekler

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat ve Dişhekimliği Fakülteleri öğrencilerinden oluşturulan 532 deneklik bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Deneklerin 190'ı erkek (%35.7), 342'si kızdır (%64.3) ($\bar{X}$ yaş = 20.5; S= 1.77; ortanca = 20; mod= 21; ranj = 17-25). Edebiyat Fakültesinin Psikoloji Bölümünün 1. ve 3. sınıfları, Sosyoloji ve Felsefe Bölümlerinin tüm sınıfları ile Dişhekimliği Fakültesinin 1. ve 4. sınıflarında 1989 Haziran'ında öğrenim görmekte olan

öğrencilerden ulaşılabilenler araştırmaya dahil edilmiştir. Ancak, ulaşılan 660 öğrenciden 128'i (%19.4), testlerin ve kişisel bilgi formunun önemli yerlerinin eksik bırakılması ya da cevap kağıtlarının görünüm geçerliliğinin olmaması gibi nedenlerle örneklem dışında bırakılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama işlemlerinde bazı batı ülkelerinde kullanılan üç ölçeğin Türkçeye uyarlanmış formlarından yararlanılmıştır. Her üç ölçeğin Türkçe Formlarının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları da bir önçalışma çerçevesinde yazar tarafından yapılmış ve geçerli ve güvenilir oldukları belirlenmiştir (Dağ, 1990; 1991 a, b, c).

1) Rotter'in İç - Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RIDKOÖ) (Rotter's Internal - External Locus of Control Scale; Rotter, 1966). Altısı dolgu maddesi olan seçime - zorlanık (forced choice) tipte cevaplanan 29 maddeden oluşan bu ölçekle, bireylerin kontrol odağı inancı boyutunda aldıkları konum saptanabilmekte, yüksek puanlar dış kontrol odağı yönünü göstermektedir.

2) Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖGÖ) (Rosenbaum's Learned Resourcefulness-Self Control - Schedule; Rosenbaum, 1980). Deneğe uygunluk derecesine göre 5 dereceli Likert tipi cevaplanan 36 maddeden oluşan bu ölçek, bireylerin başa çıkma stratejileri dağırının genişliği ve gücünün saptanmasında kullanılmakta, yüksek puanlar kişinin öz - kontrolünün yüksekliğini ve başa çıkmalarının çeşitliliğini göstermektedir.

3) Belirti Tarama Listesi (Symptom Check List: SCL-90-R; Derogatis, 1977). Psikolojik belirtilerin son 15 günde denekte görülme sıklıklarına göre 5 dereceli Likert tipi cevaplanan 90 maddeden oluşan bu ölçek, bireylerin genel psikiyatrik belirtilerinin ortalama puanını (Global Symptom Index = GSI) pratik olarak gösteren bir ölçektir. Bu ölçekten elde edilen söz konusu ortalama puan "genel belirti düzeyi" olarak anılmıştır.

Demografik bazı bilgilerin ve araştırma konusuyla ilgili bazı derecelendirmelerin sorulduğu "Kişisel Bilgi Formu" da, bu ölçeklere ek olarak veri toplamada kullanılmıştır.

İşlem

Kişisel Bilgi Formü, RIDKOÖ, RÖGÖ ve SCL - 90-R, aynı sırayla birleştirilerek bir kitapçık haline getirilmiş ve uygulama gruplar halinde ve tek oturumda yapılmıştır. Ortalama cevaplama süresinin 30-40 dakika olduğu gözlenmiştir. Uygulamaların tümü, öğrenci deneklerin yıl sonu bitirme sınavlarının bitimlerinde yapılmış ve böylece olası stres etkisi sabit tutulmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada toplanan veriler SPSS Programı (Nie, 1986) aracılığıyla değerlendirilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerden elde edilen ortalama puanlar Tablo 1 de özetlenmiştir.

Tablo 1 : RIDKOÖ, RÖGÖ ve SCL - 90-R Ölçeklerinden Elde Edilen Ortalama ve Standart Kaymalar ile Ranjlar (N = 532)

<u>RIDKOÖ</u>	<u>RÖGÖ</u>	<u>SCL-90-R</u>
$\bar{X} = 10.36$	117.96	1.06
S = 4.05	13.27	0.57
Ranj = 1-21	83 - 166	0-3.022

Araştırma sorumuza cevap oluşturmak üzere, RIDKOÖ, RÖGÖ ve SCL - 90-R ölçeklerinden alınan puanlar arasındaki korelasyonlar Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniğiyle hesaplanmıştır. Buna göre elde edilen korelasyonlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2 : Kontrol Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Genel Belirti Düzeyi Puanları arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3
1. Kontrol odağı	-	-.29 ^X	.21 ^X
2. Öğr. güçlülük		-	-.28 ^X
3. Gen. Belirti D.			-

(^X) $p < .001$; s.d. = 530

Tablo 2 de de görüldüğü gibi, kontrol odağı ile öğrenilmiş güçlülük arasında - .29 gibi ters yönde, düşük ama anlamlı bir korelasyon olduğu gözlenmiştir. Yakın değerde ve yine ters yönde ve anlamlı bir korelasyon da (-.28) öğrenilmiş güçlülük ile genel belirti düzeyi arasında ortaya çıkmıştır. Kontrol odağı ile genel belirti düzeyi arasında ise .21 gibi, aynı yönde ve düşük ama anlamlı bir korelasyon saptanmıştır.

Araştırma sorumuzun ikinci bölümüne cevap aramak amacıyla da, öğrenilmiş güçlülük ve kontrol odağının yordayıcı değişken olarak alındığı Aşamalı Regresyon Analizi (Stepwise Multiple Regression Analysis) uygulanmış ve bulguları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3: Genel Belirti Düzeyinin Öğrenilmiş Güçlülük ve Kontrol Odağı Değişkenleriyle Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Özet Tablosu

Analiz Aşama.	Yordayıcı Değiş.	R	R ²	Yord. St. Hatası	R ² deki F	R ² deki Artış Mik.	Beta
1	Öğr. güçlülük	.28	.08	.55	44.57 ^X	.08	-.28
2	Kont. odağı	.31	.10	.54	27.94 ^X	.02	.14

(^X) $P < .00001$ (İlk aşamada s.d. = 1 ve 530)

Tablo 3 de görüldüğü gibi, genel belirti düzeyi, öğrenilmiş güçlülük ve kontrol odağı değişkenlerince anlamlı şekilde yordanabilmektedir. Her iki değişken birlikte, genel belirti düzeyi puanlarında gözlenen toplam varyansın % 10'unu açıklayabilmektedir. Ancak, yordamaya ikinci sırada katılan kontrol odağı değişkeninin açıklanan varyansta (R²) meydana getirdiği artış anlamlı değildir.

Genel belirti düzeyi üzerinde öğrenilmiş güçlülük ile kontrol odağı ortak etkisinin bulunup bulunmadığı ayrıca Çift-Yönlü Varyans Analizi tekniğiyle incelenmiştir. Bunun için önce, ortalamalardan 1 standart kayma aşağıda ve yukarıda puan alan deneklerden "içsel" ve "dışsal" uç grupları oluşturulmuş; sonra da bu iki grubun öğrenilmiş güçlülükleri "yüksek" ve "düşük" olan kişiler alt grubu, RÖGÖ puan ortalaması ve standart kaymasına göre belirlenmiştir. Toplam örneklemin % 16.4'ünü oluşturan 87 denek bu işlem sonucunda dört alt gruba dağılmıştır. Bu alt grupların genel belirti düzeyi ortalama ve standart kaymaları Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4 : Kontrol Odağıyla Öğrenilmiş Güçlülüğe Göre Oluşturulan Uç Grupların Genel Belirti Düzeyi Puanlarının Ortalama ve Standart Kaymaları

KONTROL ODAĞI	:	İÇSEL	DIŞSAL	
ÖĞRENİLMİŞ GÜÇLÜLÜK:	DÜŞÜK	YÜKSEK	DÜŞÜK	YÜKSEK
$\bar{X}$	1.11	0.66	1.48	0.96
S	0.93	0.39	0.75	0.57
N	12	32	32	11

Tablo 4'de görülen dört alt grubun genel belirti düzeyi puanlarına 2 (Kontrol Odağı : içsel/dışsal) x 2 (Öğrenilmiş Güçlülük: yüksek/düşük)'lik Çift Yönlü Varyans Analizi Uygulanmış ve bulguları Tablo 5'de özetlenmiştir.

Tablo 5: Kontrol Odağı ve Öğrenilmiş Güçlülük Yönünden Uç Grupların Genel Belirti Düzeyi Puanlarına Uygulanan ANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama		P<
			Kare	F	
Kontrol Odağı	6.932	1	6.932	16.523	P<.0001
Öğr. Güçlülük	3.998	1	3.998	9.531	P<.005
Kont. Od. x Öğr. G.	0.023	1	0.023	0.055	
Hata	34.820	83	0.420		
Toplam	45.774	86			

Tablo 5'den de izlenebileceği gibi, kontrol odağı ve öğrenilmiş güçlülük değişkenlerinin uç grupların genel belirti puanları üzerinde oluşturdukları esas etkiler ayrı ayrı anlamlıyken ortak etkisi anlamlı değildir.

TARTIŞMA

Araştırmaya esas oluşturan kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve genel belirti düzeyi değişkenleri arasında gözlenen düşük ancak anlamlı korelasyonlar, önceki araştırmalarda bildirilenlerle benzer bulunmuştur (Hale ve Cochran, 1987; Heilbrun ve Friedberg, 1988; Chan, 1989; Carey ve ark., 1990; Hoffart ve Martinsen, 1990). Buna göre, dış kontrol inancında bir artış ile genel belirti düzeyindeki artış arasında zayıf da olsa bir ilişki var görünmektedir. Öğrenilmiş güçlülükteki artış ile genel belirti düzeyindeki azalma arasında da benzer zayıflıkta bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir. Bunun gibi, dış kontrol odağı inancındaki artışla öğrenilmiş güçlülükteki azalma da ilişkili görünmektedir.

Bu korelasyonların genel belirti düzeyinin kontrol odağı ve öğrenilmiş güçlülük değişkenlerince yordanmasında ne denli etkili olabileceği uygulanan aşamalı regresyon analiziyle incelendiğinde, bu iki değişkenin ortaklaşa genel belirti puanlarında gözlenen varyansın sadece % 10'unu açıklayabildikleri görülmüştür. Tablo 3'de de gösterildiği gibi, bu değişkenlerden genel be-

lirti düzeyinin en büyük yordayıcısı öğrenilmiş güçlülüktür. Kontrol odağı ise bileşik korelasyonu .31'e çıkarmakta ama açıklanan varyansta anlamlı bir artış sağlayamamaktadır. Bu regresyon katsayısı, başa çıkma stratejileri dağarında çeşitlilik azaldıkça, bir diğer deyişle öğrenilmiş güçlülük kısıtlı oldukça, genel belirti düzeyinde bir yükselmenin gözleneceğine işaret etmektedir. Bu tabloya aynı yönde daha zayıf bir işaret olan diğer etken ise, dış kontrol odağındaki artıştır. Nitekim, iç kontrol odağının stresi durdurucu (buffers) rol oynadığı bir araştırma bulgusu olup (Wheeler ve Frank, 1988), dış kontrol odağının psikopatolojiyi yordaması şeklindeki bu bulguzla paralellik göstermektedir.

Kontrol odağı ile öğrenilmiş güçlülüğün birlikte yaratabilecekleri etkiyi daha uygun bir teknik olan varyans analizi ile ve aşırı puan almış uç gruplar üzerinde incelediğimizde ise, bu iki değişkenin ortak etkisinin anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak bu analiz, uç grupların elde edilmesi amaçlandığı için, hücrelerinde oldukça küçük denek sayılarının bulunması gibi bir sakıncayı da içermektedir. Bununla beraber, kontrol odağında içsel olmanın ve öğrenilmiş güçlülükte düşük olmanın belirti düzeyi üzerinde ayrı ayrı esas etkileri olduğu, aşırı grupların verilerine dayanan bu analizde de ortaya çıkmıştır. İki değişkenin ortak etkisi anlamlı olmamakla birlikte, bu dört alt grubun ortalama belirti puanları arasında gözlenen farklardan, dışsal ve düşük öğrenilmiş güçlülüğü olan grubun en psikopatolojik, içsel ve yüksek öğrenilmiş güçlülüğü olan grubun ise en az psikopatolojik grup olduğu da dikkat çekmektedir.

Alanla ilgili literatürde başa çıkma stratejilerinin çeşitli türlerinden bazılarının psikopatoloji göstermeyle ilişkili olduğu bildirilmektedir (Hovanitz ve Kozora, 1989, Rhode ve ark., 1990). Bizim araştırmamızda deneklerin kullandıkları başa çıkma stratejilerini türlerine göre ayırdedecek uygun bir ölçek kullanılamamıştır. Bu nedenle, hangi türden başa çıkmaların psikopatolojiyle ilişkili olduğuna dair bir bulgu elde edilememiştir. Bu konuda saptanabilen tek bulgu, başa çıkma stratejileri dağarının (öğrenilmiş güçlülüğün) dar olmasıyla

psikolojik belirti düzeyinin pozitif ilişkili olduğudur. RÖGÖ'nün faktör analiziyle elde edilen boyutları üzerinde yapılan inceleme de farklı başa çıkma türlerinin içselle ve dışsallarca benimsenme oranlarıyla ilgili anlamlı bir sonuç vermemiştir (Bu konudaki incelemeler için bkz. : Dağ, 1990).

Ayrıca, araştırmamızda deneklerin stresle başa çıkmada stres verici olayın "kontrol edilebilirliği" üzerindeki algılarına ilişkin herhangi bir veri toplanamamıştır. Bilindiği gibi, söz konusu kontrol edilebilirlik algısı da, başa çıkma davranışları açısından yapılan tercihle bağlantılı bir etkidir (Lazarus ve Folkman, 1984, Forsythe ve Compas, 1987, Parkes, 1984). Araştırmamızın bu iki noktadaki noksanlığı, elde edilen bulguların yorumlanmasını güçleştirmekte ve bütünüleyici bir tablonun elde edilme olasılığına izin vermemektedir. Ancak, sözü edilen bütünleştirici tablonun elde edilmesi konusunda güçlükler olduğuna da inanılmaktadır. Nitekim, Coyne ve Downey (1991), yaptıkları gözden geçirmenin sonunda, halihazırda varolan literatürden, başa çıkma davranışlarının stresi durdurmada ya da yatıştırma çok az rolü olduğunun, bireyin potansiyel zorlanma ve depresyonunu hafifletecek başa çıkma biçimlerinin neler olduğunu belirlemeye yetmediğinin söylenebileceğini belirtmişlerdir.

Bununla beraber, bizim araştırmamızın bulgularına da yansıyan tutarlı ilişkilerden, dış kontrol odağı inancı, öğrenilmiş güçlülüğün zayıf olması ve psikopatoloji arasında pozitif ilişkilerin bulunduğu söylenebilir. Ancak, Coyne ve Downey (1991)'in sözünü ettikleri belirsizlikleri gidermek için elbette daha ileri araştırmalara gereksinim vardır. Varolan sonuçlarla "iç kontrol", "kendini davranışlarımdan, başıma gelenlerden ben sorumluyum" inancı olduğu için, kişinin bu inanç doğrultusunda, karşılaşılabilecek güçlükleri aşabilmesine imkan verecek şekilde, kendini çok sayıda başa çıkma stratejisiyle (yüksek öğrenilmiş güçlülük) donatma eğiliminde olabileceği düşünülebilir. Ya da, tam tersine, çok sayıda stratejiyle - bir şekilde - donanmış durumda olduğu için, stresin (problemlerin) üstesinden daha kolay geldiği ve bu başarı yaşantılarının kendisini iç kontrol odaklı yaptığı düşünülebilir.

Esasen, korelasyonel nitelikli olan araştırmamızın bulguları, kontrol odağı, öğrenilmiş güçlülük ve psikopatoloji arasında herhangi bir nedensellik ilişkisini saptamaya izin vermemiştir. Bununla birlikte, kalıcı bir kişilik özelliği olarak iç kontrol odaklı ve çok çeşitli başa çıkma stratejileriyle donanmış olmanın daha az psikolojik sorunlar yaşanmakla sonuçlanacağı şeklinde olası bir nedensel ilişkinin ortaya çıkarılması gelecekteki araştırmaların hedefi olabilir. Böyle olası bir ilişkiye itibar edildiği takdirde de, kontrol odağının oluşumunun bireylerin pekiştirme yaşantılarının genellenmesine dayalı olduğu formüle edildiği için, kişilere davranış-sonuç izlerliğini (contingency) yaşayacakları ortamların sağlanması, psikolojik yönden daha sağlıklı insanlar yetiştirmede yaşamsal önemde görünmektedir. Bunun gibi, stresle başa çıkma davranışları açısından olabildiğince geniş bir dağara sahip bireylerin yetişmesini sağlayacak koşulların yaratılması da önemli olabilecektir. Bu alanda gelecekte yapılacak araştırmalarda, kontrol odağı ve başa çıkma stratejileri gibi değişkenlerin psikopatolojideki önemini ortaya çıkaracak desenlerin bulunması ve araçların geliştirilmesi ön planda tutulmalıdır.

KAYNAKLAR

- ADLER, D. ve PRICE, J. H. (1985). Relation of agoraphobics'health locus of control orientation to severity of agoraphobia. **Psychological Reports**, 56, 619-625.
- ANDERSON, C. R. (1977). Locus of control, coping behaviors, and performance in a stress setting: A Longitudinal study. **Journal of Applied Psychology**, 62, 446-451.
- ARKNOFF, D.B. ve MAHONEY, M.J. (1979). The role of perceived control in psychopathology. In L.C. Perlmutter ve R. D. Monty (Eds.), **Choice and Perceived Control**, Hillsdale, N. J.: Erlbaum, 155-174.

- BENASSI, V. A., SWEENEY, P. D. ve DuFOUR, C. L. (1988). Is there a relation between locus of control orientation and depression. **Journal of Abnormal Psychology**, 97, 357-367.
- BIAGGIO, A.M.B. (1985). Relationships between state - trait anxiety and locus of control - Experimental studies with adults and children. **International Journal of Behavioral Development** 8, 153-166.
- BURGER, J. M. (1984). Desire for control, locus of control, and proneness to depression. **Journal of Personality**, 52, 71-84.
- CAREY, M. P. , CAREY, K.B., CARNRIKE, C. L. M. ve MEISLER, A. W. (1990). Learned resourcefulness, drinking and smoking in young adults. **The Journal of Psychology**, 124, 391-395.
- CHAN, D. W. (1989). Dimensionality and adjustment correlates of locus of control among Hong Kong Chinese. **Journal of Personality Assessment**, 53, 145 - 160.
- COYNE, J. C., ALDWIN, C. ve LAZARUS, R. S. (1981). Depression and coping in stressful episodes. **Journal of Abnormal Psychology**, 90, 439-447.
- COYNE, J. C. ve DOWNEY, G. (1991). Social factors and psychopathology: Stress, social support, and coping processes. **Annual Review of Psychology**, 42 401-425.
- DAĞ, İ. (1990). **Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. H. Ü. Sosyal Bilimler Enst. , Psikoloji Anabilim Dalı.
- DAĞ, İ. (1991a). Rotter'in İç - Dış Kontrol Odağı Ölçeği (RIDKOO)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliliği. **Psikoloji Dergisi**, 7 (26), 10-16.
- DAĞ, İ. (1991 b). Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (RÖGÖ)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliliği, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2 (4), 269-274.
- DAĞ, İ. (1991 c) Belirti Tarama Listesi (SCL - 90-R)'nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliliği. **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2 (1) , 5-12.
- DAMIS, L. F. (1988). Family relations, coping, and somatic distress in a college population. **Dissertation Abstracts International**, 49 (5), 1937-38 B.
- DEROGATIS, L. R. (1977). **SCL - 90 : Administration, scoring and procedure manual - 1 for the revised version.** Baltimore, MD: John Hopkins Univ. , School of Medicine, Clin. Psychomet. Unit.
- EPSTEIN, S. ve MEIER, P. (1989). Constructive thinking: A broad coping variable with specific components. **Journal of Personality and Social Psychology**, 57, 332-350.
- FLEMING, R., BAUM, A. ve SINGER, J. E. (1984). Toward an integrative approach to the study of stress. **Journal of Personality and Social Psychology**, 46, 939-949.
- FLETT, G. L. HEWITT, P. L., BLANKSTEIN, K. ve O'BRIEN, S. (1991), Perfectionism and learned resourcefulness in depression and self - esteem. **Personality and Individual Differences**, 12, 61-68.
- FOLKMAN, S., LAZARUS, R.S., GRUEN, R. J. ve DeLONGIS, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. **Journal of Personality and Social Psychology**, 50, 571-579.
- FORSYTHE, C. J. ve COMPAS, B. E. (1987). Interaction of cognitive appraisals of stressful events and coping: Testing the Goodness of Fit Hypothesis. **Cognitive Therapy and Research**, 11, 473-485.

- GANALLEN, R. J. ve BLANEY, P. H. (1984). Stress, externality and depression. **Journal of Personality**, 52, 326-337.
- HALE, W. D. ve COCHRAN, C. D. (1987). The relationship between locus of control and self - reported psychopathology. **The Journal of Social Psychology**, 127, 31-37.
- HEILBRUN, A.B. ve FRIEDBERG, E. B. (1988). Type A personality, self - control, and vulnerability to stress. **Journal of Personality Assessment**, 52, 420-433.
- HOFFART, A. ve MARTINSEN, E. W. (1990). Agoraphobia, depression, mental health locus of control, and attributional styles. **Cognitive Therapy and Research**, 14, 343 - 351.
- HOLDER, E. E., ve LEVI, D. J. (1988). Mental health and locus of control: SCL - 90 - R and Levenson's IPC Scales. **Journal of Clinical Psychology**, 44, 753-755.
- HOVANITZ, C. A. ve KOZORA, E. (1989). Life stress and clinically elevated MMPI Scales: Gender differences in the moderating influence of coping. **Journal of Clinical Psychology**, 45, 766-777.
- JAMPOL, R. C. (1989). Coping with stress : The role of locus of control, appraisal, and coping responses in adjusting to college. **Dissertation Abstracts International**, 49 (10), 4545-B.
- LAYTON, C. (1985). The relationship between externality and general, nonpsychotic psychiatric morbidity in normal males. **Perceptual and Motor Skills**, 61, 746.
- LAZARUS, R. S. ve FOLKMAN, S. (1984). **Stress, appraisal and coping**. New York: Springer.
- NIE, N. H. (1986). **SPSS-X Statistical package for social sciences**. N. Y.: McGraw - Hill.
- PARKES, K. R. (1984). Locus of control, cognitive appraisal, and coping in stressful episodes. **Journal of Personality and Social Psychology**, 46, 655-668.
- RHODE, P., LEWINSOHN, P. M. TILSON, M., ve SEELEY, J. (1990). The dimensionality of coping and its relation to depression. **Journal of Personality and Social Psychology**, 58, 499-511.
- ROSENBAUM, M. A. (1980). A Schedule for assessing self - control behaviors: Preliminary findings. **Behavior Therapy**, 11, 109-121.
- ROSENBAUM, M. A. (1983). Learned resourcefulness as a behavioral repertoire for the self - regulation of internal events: Issues and speculations. In M. Rosenbaum, C. M. Franks ve Y. Jaffe (Eds). **Perspectives on Behavior Therapy in the Eighties**, New York: Springer, 54-73.
- ROTTER, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. **Psychological Monographs**, 80, 1 - 28.
- ROTTER, J. B. (1971). External control and internal control. **Psychology Today**, June.
- ROTTER, J. B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement: **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 40,313-321.
- ROTTER, J. B. (1982). **The development and applications of social learning theory: Selected Papers**. N.Y. Praeger.
- ROTTER, J.B. (1990). Internal vs. external control of reinforcement: A case history of a variable. **American Psychologist**, 45, 489-493.
- SILVER, P. S. (1988). Utility of problem - focused versus emotion focused stress reduction techniques in moderating state

anxiety elicited by stressors differing in instrumental controllability for persons differing in locus of control orientation. **Dissertation Abstracts International**, 49 (5) 1956 - B.

SWINDLE, R. W., CRONKITE, R. C. ve MOOS, R. H. (1989). Life stressors, social resources, coping and the 4 - year course of unipolar depression. **Journal of Abnormal Psychology**, 98, 468 - 477.

TANCK, R. H. ve ROBBINS, P. R. (1979). Assertiveness, locus of control and coping behaviors used to diminish tension. **Journal of Personality Assessment**, 43, 396 - 400.

WHEELER, R. J. ve FRANK, M. A. (1988). Identification of stress buffers. **Behavioral Medicine.**, 14, 78-89.